

Ks. Sławomir Bylina

Uniwersytet Szczeciński

Dorota Bylina

Akademia Wychowani Fizycznego J. Piłsudskiego
w Warszawie Filia w Białej Podlaskiej

**Duszpasterstwo dekanatu węgrowskiego
w latach 1926-1933 w świetle sprawozdań
dziekańskich**

**Ministry of Węgrów Deanery during years 1926-1933
according to the Dean's report**

Słowa kluczowe:

duszpasterstwo, Kościół katolicki, ks. dziekan

Key words:

ministry, Catholic Church, Dean

Abstract

Operation of Podlaska Diocese was primarily based on activity of particular deaneries during the interwar period. Węgrów deanery was chosen because of outstanding engagement of both priests and believers in development and promotion of spirituality, which encourages deep reflection. Ministry of Węgrów deanery proved to gradually increase number of believers as well as members of parish groups and societies during years 1926-1933. Partnership between catholic environment and social organizations improved greatly. Modern methods of processing archive records revealed cooperation between clergy and laity.

Wstęp

Omawiając zagadnienie duszpasterstwa parafialnego w dekanacie węgrowskim w latach 1926-1933 należy rozpocząć od stwierdzenia, że po zakończeniu pierwszej wojny światowej została wskrzeszona Diecezja Janowska czyli Podlaska¹. Aktu wskrzeszenia dokonał papież Benedykt XV bullą *Commissum humilitati Nostrae* z dnia 24 września 1918 r.² W nowo powstałej diecezji postanowiono utworzyć strukturę terytorialną na bazie 18 dekanatów, włącznie z dekanatem węgrowskim³. Stolicą dekanatu węgrowskiego było miasto Węgrów, gdzie w omawianym okresie posługę pełnili księża dziekani: Aleksander Wojdyna w latach 1926-1932⁴, w 1932 r. ks. Bolesław Krasucki⁵ oraz ks. Kazimierz Czarkowski dziekan węgrowski w latach 1933-1968⁶. W porównaniu do pozostałych części diecezji dekanat węgrowski nie zmienił znacznie swojej struktury administracyjnej. Ostatecznie podczas okresu międzywojennego liczył 11 parafii w 1918 r. i taką liczbą podsumował czas II Rzeczypospolitej.

1. Znaczenie sprawozdań dziekańskich Diecezji Podlaskiej w II Rzeczypospolitej

Celem sprawozdań dziekańskich było wizytowanie poszczególnych parafii przez ks. dziekana, aby przekazać obiektywną wiedzę księdzu biskupowi. Tematem sprawozdań były zagadnienia funkcjonowania życia para-

---

¹ W celu ujednoczenia nazwy diecezji w artykule użyto pojęcie Diecezji Podlaskiej, która od 1918 r. nosiła nazwę Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej, natomiast od 1924 r. określana była jako Diecezja Siedlecka czyli Podlaska.

² Pius XI, „*Bulla Commissum humilitati Nostrae*” z 24 września 1918 r., „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie” (dalej „WDP”) 1919 nr 2, s. 7-8.

³ *Dekret Biskupa Podlaskiego Henryka Przeździeckiego No 38 z dnia 9 grudnia 1918 r.*, „WDP” 1918 nr 2, s. 20-21; P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818-1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971, s. 203-205; S. Bylina, *Relacje państwo – Kościół katolicki na Podlasiu w II Rzeczypospolitej*, Drohiczyn 2013, s. 91; tenże, *Podział terytorialny Diecezji Podlaskiej na tle kraju w latach 1918-1939*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” 2011 nr 12, s. 541-557; R. Dmowski, *Sieć dekanalna Kościoła katolickiego na terenie Diecezji Podlaskiej w latach 1918-1939*, w: „Szkice Podlaskie”, 2004 z. 12, s. 125-126; tenże, *Unitis Viribus Diecezja Podlaska w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013, s. 84.

⁴ Por. *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP” 1932 nr 1, s. 24.

⁵ Tamże.

⁶ http://parafia.to-my.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=50&Itemid=48 [dostęp: 02.02.2015]

fialnego, kwestie materialne i społeczne, włącznie z zagrożeniami, jakie mogły mieć miejsce i wpływ na prawidłowe funkcjonowanie życia wiernych.

Podstawową bazą źródłową, oprócz literatury przedmiotu omawiającą dzieje Diecezji Podlaskiej, czy też terenu dekanatu węgrowskiego⁷, były sprawozdania dziekańskie, które znajdują się w Archiwum Diecezjalnym w Siedlcach⁸. Dodatkową wiedzę i perspektywę porównawczą autorzy pracy posiadają dzięki analizie powyższych dokumentów archiwalnych dekanatu bialskiego również w omawianym okresie⁹.

Analizując sprawozdania dziekańskie okresu II Rzeczypospolitej na terenie Diecezji Podlaskiej należy zauważyć, że pierwsze sprawozdania były przedstawiane „Przewielebnej Władzy Diecezji Podlaskiej”¹⁰, na początku 1919 r. przez każdego księdza dziekana¹¹. W trakcie przebiegu lat poja-

⁷ Węgrów: *dzieje, społeczeństwo, kultura*, red. F. Midura, A. Chmiel, Węgrów 2011; 590 lat Korytnicy, 1419-2009: „Mnie ta ziemia od innych droższa”, Korytnica 2011; Węgrów i Ziemia Liwska: *perły kultury i atrakcyjność turystyczna*, red. W. Kaprowski, F. Midura, J. W. Sienkiewicz, Warszawa 2009; D. Grodzka-Wojdyna, *Powiat Węgrowski: kraina nad Liwca*, Węgrów 2013; A. Kołodziejczyk, *Dzieje Korytnicy i ziemi korytnickiej*, Korytnica 2007; Węgrów: *dzieje miasta i okolic w latach 1441-1944*, red. A. Kołodziejczyk, T. Swat, Węgrów 1991; S. Dydek, *Stara Wieś: z dziejów wsi i sanktuarium*, Brzozów 1996; P. Ryteł-Andrianik, *Sanktuarium i parafia Trójcy Przenajświętszej i św. Anny w Prostyni*, Warszawa 2011.

⁸ Za udostępnienie dokumentów pragnę podziękować ks. prał. mgr lic. Bernardowi Błońskiemu oraz s. mgr Hannie Redzik.

⁹ S. Bylina, *Duszpasterstwo dekanatu bialskiego w latach 1918-1922 w świetle sprawozdań dziekańskich*, „Rocznik Bialskopodlaski” 2013 Tom XXI, s. 63-82; S. Bylina, D. Bylina, *Duszpasterstwo dekanatu bialskiego w latach 1926-1928 w świetle sprawozdań dziekańskich*, „Rocznik Bialskopodlaski”, 2014 Tom XXII, (artykuł w druku).

¹⁰ ADS, Akta Dekanalne dekanatu Bialskiego, (dalej ADS, AD), *Pismo Dziekana Dekanatu Bialskiego do Przewielebnej Władzy Diecezji Podlaskiej z dnia 7 stycznia 1919 r.*, Lit. B, Dział V, Nr porz. 3, Tom I, bnk.

¹¹ Kwestionariusz zawierał liczne zagadnienia jak: *nazwa parafii, dane kapłanów, graniczne parafie, miejscowości i wioski wchodzące w skład parafii z oznaczeniem odległości od kościoła parafialnego, liczba i charakterystyka wiernych. Poza tym inne religie, stan materialny świątyni włącznie z posiadanymi zabytkami lub przedmiotami mającymi wartość archeologiczną, czy są organy, biblioteka, w jakim stanie jest cmentarz, zabudowania parafialne duchownych i służby kościelnej, stan majątku parafialnego. Kolejne pytania dotyczyły stanu moralnego społeczności lokalnej, porządku nabożeństw niedzielnych i świątecznych, nabożeństw w różnych okresach liturgicznych, jak roraty w Adwencie a w Wielkim Poście Gorzkie Żale i stacje Męki Pańskiej. Dalsze pytania dotyczyły czasu sprawowania „Pasterki” i „Rezurekcji”. Kolejna część zagadnień obejmowała postawę kapłana: w jaki sposób sprawuje swoją posługę czy odbywa coroczną wizytę duszpasterską zwaną „kolędą”, ile godzin i w jakich szkołach naucza religii, w jaki sposób następuje przygotowanie*

wiały się kolejne rozporządzenia biskupa odnośnie przeprowadzania wizytacji dziekańskich. Takie zmiany m.in. zostały zatwierdzone na Konferencji Księży Dziekanów dnia 22 stycznia 1920 r.¹². Kolejne zmiany poczyniono podczas pierwszego Synodu Diecezjalnego, który odbył się w 1923 r. Powstała wówczas Instrukcja z dodatkami nt. wizyty dziekańskiej, która zawierała 19 punktów¹³. Sprawozdania po zebraniu opinii przez księży były przekazywane osobiście ks. Biskupowi Ordynariuszowi według wykazu w Kurii Biskupiej w Siedlcach. Dla przykładu wizyta taka miała miejsce dnia 8 lutego 1926 r.¹⁴, oraz dnia 8 lutego 1928 r.¹⁵.

2. Sprawozdania dziekańskie w latach 1926-1928

W omawianym okresie sprawozdanie dziekańskie obejmowało takie parafie jak¹⁶: Węgrów pw. Wniebowzięcia NMP i św. Piotra, Pawła i Andrzeja¹⁷, Węgrów pw. św. Piotra z Alkantary i św. Antoniego Padewskie-

---

*do sakramentów świętych, czy należy do organizacji lokalnych i czy tworzą się grupy parafialne. Na zakończenie zaznaczone są wskazówki księdza proboszcza odnośnie funkcjonowania parafii; Por. ADS, AD, Pismo Dziekana Dekanatu Białskiego do Przewielebnej Władzy Diecezji Podlaskiej z dnia 31 stycznia 1919 r., Lit. B, Dział V, Nr porz. 3, Tom I, bnk; S. Bylina, *Duszpasterstwo*, dz. cyt., s. 66.*

¹² *Kwestionariusz dotyczący się Wizyt Pasterskich, ułożony w myśl 19-go postanowienia J. E. Ks. Biskupa, zapadłego na konferencji XX. Dziekanów dnia 22 stycznia 1920 r. odbytej, „WDP” 1920 nr 3, s. 88-90.*

¹³ *Synod Diecezjalny Podlaski pod przewodnictwem Jego Ekscelencji Najdostojniejszego i Czcinajgodniejszego Doktora Henryka Przeździeckiego z Bożego zmiłowania i Stolicy Apostolskiej łaski Biskupa Podlaskiego w kościele katedralnym Trójcy Przenajświętszej w Janowie R. P. 1923 w d. 28, 29 i 30 sierpnia odbyty, Siedlce 1923, s. 216-224.*

¹⁴ *ADS, Akta Ogólne, Sprawozdania Dziekańskie, (dalej ADS, AO, SD) Wykaz terminów w których Dziekani obowiązani są złożyć sprawozdanie osobiście J. E. Biskupowi Ordynariuszowi o stanie moralnym dekanatu za rok 1926 rok, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk*

¹⁵ *ADS, AO, SD, Wykaz dni w których Ks. Ks. Dziekani mają przybyć do J. E. Ks. Biskupa Ordynariusza w celu złożenia sprawozdania ze stanu moralnego dekanatu za rok 1928-y, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.*

¹⁶ *Źródło na podstawie: Katalog Kościołów i Duchowieństwa Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej na rok 1939, „WDP”, 1939, nr 1-12; S. Bylina, *Relacje państwo – Kościół katolicki*, dz. cyt. s. 94, tenże, *Podział terytorialny*, dz. cyt., s. 551-553; R. Dmowski, *Sieć dekanalna*, dz. cyt., s. 132-133.*

¹⁷ *Pierwszy kościół pw. Wniebowzięcia NMP, św. Apostołów Piotra i Pawła oraz św. Andrzeja oraz św. Katarzyny został ufundowany w 1414 r. przez Piotra Pilika. W latach 1558-1630 kościół węgrowski stał się najpierw zborem ariańskim, a później kalwińskim (od ok. 1593). Zwrócony katolikom został w 1630 r. Jan Dobrogost (Bonawentura) hr. Krasieński (1639-1717), wojewoda płocki (1688-1717), wznosił w latach 1703-1707 obecny murowa-*

go¹⁸, Jeżyska¹⁹, Kamionna²⁰, Miedzna²¹, Prostyń²², Sadowne²³, Stara Wieś²⁴, Stoczek Węgrowski²⁵, Ugoszcz²⁶.

ny kościół pw. Wniebowzięcia NMP w stylu barokowym. Konsekracji nowej świątyni dokonał 24 maja 1711 r. ks. Aleksander Benedykt z Wyhowa Wyhowski (1649-1714), biskup łucki i brzeski (1703-1714). <http://www.bazylika-wegrow.pl/index.php/historia-parafii> [dostęp: 02.02.2015]

¹⁸ Hrabia Jan Kazimierz Krasieński h. Ślepowron (1607-1669), dnia 27 czerwca 1668 r. zadeklarował ojcom reformatom kongregacji warszawskiej nową fundację w Węgrowie. Postawiono najpierw drewniany kościół, a następnie murowany klasztor, którego budowę zakończono w 1693 r. W dniu 13 kwietnia 1703 r. wojska szwedzkie króla Karola XII (1682-1718) spaliły zabudowania klasztorne. Budowę nowego kościoła pw. Świętego Piotra z Alkanary i św. Antoniego z Padwy ukończono w 1705 r. Świątynię konsekrował 26 maja 1711 r. ks. Aleksander Benedykt z Wyhowa Wyhowski (1649-1714), biskup łucki (1703-1714). W ramach represji po Powstaniu Styczniowym w 1864 r. klasztor został zamknięty, a w 1867 r. oddany rosyjskiemu Ministerstwu Oświaty. W 1892 r. naczelnik powiatu Wasyl Laurentowicz Kotow (1853-1856) urządził cerkiew prawosławną na pierwszym piętrze gmachu klasztornego. W późniejszym okresie mieściła się tutaj szkoła i straż pożarna. W roku 1922 reformaci rzekli się własności na rzecz diecezji podlaskiej. Oprac. ks. Zbigniew Rostkowski, <http://www.klasztorwegrow.pl/index.php/component/k2/item/1326-rys-historeczny.html> [dostęp: 02.02.2015].

¹⁹ Pierwsza myśl o utworzeniu parafii zrodziła się w 1918 r. Starania podjęto dopiero w 1932 r. W październiku 1933 r. zakończono budowę drewnianej kaplicy pw. św. Stanisława Kostki. Poświęcenia dokonał 26 listopada 1933 r. ks. Kazimierz Czarkowski (1888-1982), dziekan węgrowski (1933-1968). Ks. Henryk Przeździecki, dnia 8 grudnia 1933 r. erygował parafię w Jerzyskach. Oprac. ks. dr Zbigniew Rostkowski <http://www.drohiczynska.pl/?action=parafia&id=30> [dostęp: 02.02.2015].

²⁰ Parafia Kamionna – pierwszy kościół pw. Narodzenia NMP, św. Jana Chrzciciela i św. Mikołaja ufundował dnia 6 stycznia 1488 r. Mikołaj Targowski z Łochowa (zm. ok. 1498). Drugi kościół ufundował w 1576 r. dziedzic Jan Łochowski h. Kuszaba wspólnie ze swoimi braćmi. Trzeci, modrzewiową świątynię ufundował w 1704 r. Stanisław Godlewski h. Godzawa (zm. 1709). Obecny murowany kościół w stylu neogotyckim pw. Niepokalanego Poczęcia NMP, został zbudowany w latach 1904-1909. W czasie I wojny światowej dnia 8 sierpnia 1915 roku wojska rosyjskie wysadziły w powietrze dwie wieże, które padając zniszczyły znaczną część świątyni. Przez kilka lat nabożeństwa były odprawiane w drewnianej kaplicy, urządzonej w domu parafialnym (1915-1921). Odrestaurowana świątynia została konsekrowana 16 maja 1927 r. przez ks. Henryka Przeździeckiego. <http://www.parafia-kamionna.pl/historia-parafii/parafia-historia/> [dostęp: 02.02.2015]

²¹ Świątynia katolicka pod wezwaniem Zwiastowania Najświętszej Marii Pannie w Miedznie istniała już w 1470 r. i została ufundowana przez Wodyńskich. Kościół jednak spłonął podczas pożaru miasta dnia 21 czerwca 1802 r. Tymczasowo zbudowano kościół do 1893 r., kiedy wzniesiono nową murowaną świątynię w stylu neogotyckim. Konsekracji dokonał ks. Franciszek Jaczewski – biskup lubelski, administrator apostolski diecezji podlaskiej. <http://www.sanktuarium-miedzna.pl/index.php/historia-parafii> [dostęp: 02.02.2015]

²² Kościoły prostyńskie konsekrował biskup łucki Jerzy Falczewski w 1543 r. Nowa świątynia w stanie surowym została wybudowana pod koniec 1808 r. po pożarze została odbu-

dowana i dnia 26 lipca 1860 r. konsekrowana przez biskupa podlaskiego Beniamina Szymańskiego.

http://www.parafiaprostyn.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=11 [dostęp: 02.02.2015]

²³ Pierwszy mały, drewniany kościół pw. św. Jana Chrzciciela i św. Mikołaja Biskupa wznosił delegat Kapituły Warszawskiej ks. kan. Stanisław Boniecki w latach 1524-1525. Na miejsce starej świątyni postanowiono wznieść nową, którą konsekrował prepozyt jannowski – ks. bp Franciszek Remigiusz Zambrzycki z Zambrzyca (1746-ok.1816), dnia 17 lipca 1803 roku. Obecny murowany kościół w stylu neogotyckim został zbudowany w latach 1906-1909 na miejscu starej świątyni, staraniem ks. Stefana Obłózy. Konsekracji nowej świątyni dokonał dnia 27 sierpnia 1910 r. ks. bp Franciszek Jaczewski (1832-1914). <http://parafia-sadowne.pl/historia.html> [dostęp: 02.02.2015]

²⁴ Parafia św. Michała Archanioła w Starej Wsi. Przypuszczalnie ok. 1530 r. kościół starowiejski został afiliowany do parafii węgrowskiej do początku XX wieku. Z nieznanych przyczyn w dniu 6 maja 1866 roku stary, drewniany kościół w Starej Wsi uległ doszczętnie pożarowi. Obecny murowany kościół został zbudowany w latach 1866-1869 kosztem kolejnych dziedziców starowiejskich. Konsekrował ją w dniu 19 sierpnia 1884 r. ks. Kazimierz Józef Wnorowski (1818-1885), biskup lubelski i administrator apostolski diecezji podlaskiej (1883-1885). Oprac. ks. dr Zbigniew Rostkowski http://www.parafia-starawies.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=3 [dostęp: 02.02.2015]

²⁵ Parafia św. Stanisława Biskupa Męczennika w Stoczku Węgrowskim. Staraniem ks. Piotra z Chodkowa/Chotkowa Chotkowskiego w 1515 r. uzyskał on zgodę ks. Erazma Ciołka (1474-1522), biskupa płockiego (1503-1522), na utworzenie nowej parafii i rozpoczął budowę kościoła w miejscu, w którym stoi obecny kościół murowany. Początkowo postawiono skromną świątynię pw. Najświętszej Maryi Panny i św. Zygmunta – z drewna toporem obrabianą. Akt erekcji parafii podpisał 14 stycznia 1518 r. wspomniany ks. biskup Erazm Ciołek z Płocka. Z czasem kościół rozbudowywano. W 1723 r. rozpoczęto budowę nowej świątyni, którą zakończono w kwietniu 1724 r., Stary kościół zawalił się tej wiosny w czasie silnej burzy. Nową świątynię pw. św. Stanisława poświęcił 2 maja 1724 r. ks. kan. Jan Wiśniewski, delegat biskupa płockiego. Konsekrował go 2 lipca 1739 r. ks. Marcin Załuski (1700-1768), biskup tytularny Drasus (7 maja 1732 r.), sufragan płocki (1732-1765). Konsekracja nowego kościoła odbyła się dwa lata później 27 sierpnia 1899 r. pod przewodnictwem ks. Franciszka Leliwy Jaczewskiego (1832-1914), biskupa lubelskiego i administratora apostolskiego diecezji podlaskiej (1889-1914). Oprac. ks. dr Zbigniew Rostkowski <http://www.drohiczynska.pl/?action=parafia&id=83> [dostęp: 02.02.2015]

²⁶ Decyzja o budowie kościoła w Ugoszczy zapadła 20 kwietnia 1918 r. w czasie zebrania mieszkańców okolicznych wsi. Dnia 26 marca 1919 ks. Henryk Przeździecki (1875-1939), na prośbę ks. kan. Teofila Rybki (1854-1934), zezwolił na wybudowanie tymczasowej świątyni w Ugoszczy. W ciągu miesiąca miejscowa ludność zbudowała drewnianą, w kształcie prostokątą kaplicę z bali topolowych, pokrytą słomą, na fundamencie z kamieni polnych. Pierwsza Msza św. została odprawiona w czasie Świąt Wielkanocnych 20 kwietnia 1919 roku. Tego też dnia ks. Teofil Rybka dokonał poświęcenia kaplicy, która zaczęła funkcjonować jako filia duszpasterska parafii miedzeńskiej. Cztery lata później wspomniany ks. bp Henryk Przeździecki dekretem z dnia 30 lipca 1923 roku erygował w Ugoszczy samodzielną parafię (z dniem 1 września 1923 roku). We wrześniu 1931 roku rozebrano

Sprawozdanie z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1926 r. zostało sporządzone dnia 7 lutego 1927 r. i zawierało sprawozdanie z 8 parafii takich jak: Węgrów (w ramach miasta opisywano wszystkie parafie. Wspólnie z ks. dziekanem wikarym był ks. Józef Pyziółek²⁷, natomiast prefektem ks. Ludwik Sobolewski²⁸), Kamionna (proboszczem był ks. Władysław Lewicki²⁹), Miedzna (proboszczem był ks. kanonik Teofil Rybka), Prostyń (proboszcz ks. Antoni Mioduszewski), Sądowe (proboszczem był ks. Józef Makarewicz³⁰, wikarym ks. Bronisław Łętkowski³¹, Stara Wieś (proboszcz ks. Paweł Skwara³²), Stoczek Węgrowski (proboszczem był ks. Jakub Oleksy³³), Ugoszcz (proboszcz ks. Władysław Błachnio³⁴). W toku przygotowań do wizytacji ksiądz dziekan posiadał dane z poszczególnych parafii, które mieli do przygotowania księży proboszczowie, były to takie dane jak:

1. Raporty o stanie moralnym poszczególnych parafii;
2. Protokoły wizyt dziekańskich odbytych w 1926 r.;
3. Dane statystyczne w myśl statutu Synodu Diecezjalnego;
4. Wykazy założonych bractw, księgi legat i mszy red.;
5. Wykazy zaległości w parafii;
6. Świadectwa odprawionych rekolekcji w 1926 r.;
7. Kongregacje dekanalne w 1926 r.;
8. Taksa;
9. Szkoły;
10. Uwagi³⁵.

---

drewnianą kaplicę, wykorzystując materiał do budowy domu katolickiego. Dnia 13 września 1931 roku nowy kościół pw. Chrystusa Króla został poświęcony – za pozwoleniem Kurii – przez ks. Władysława Błachnio. Oprac. ks. dr Zbigniew Rostkowski <http://www.drohiczynska.pl/?action=parafia&id=89> [dostęp: 02.02.2015]

²⁷ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1926, nr 4-5, s. 154.

²⁸ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1926, nr 6-8, s. 242.

²⁹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 8, s. 280.

³⁰ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1925, nr 8-9, s. 228.

³¹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1926, nr 1-2, s. 30.

³² *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1925, nr 2-3, s. 96.

³³ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 12, s. 388.

³⁴ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 2, s. 61.

³⁵ Należy zauważyć, że przedstawione działy w których powinny znajdować się konkretne dane zastąpione są ogólnymi stwierdzeniami co do faktycznej obecności dokumentu. Natomiast sprawozdania dziekańskie dekanatu węgrowskiego nie zawierają konkretnych danych. ADS, AO, SD, *Wykaz parafii i dokumentacji ze sprawozdania z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1926 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

We wstępie sprawozdania czytamy zapis księdza dziekana Aleksandra Wojdyny: *Stosownie do stat. 81,1-0 Ustaw Synodalnych niniejszym NAJDOSTOJNIEJSZEMU ARCYPASTERZOWI SWEMU najuprzejmiej komunikuję*³⁶. Sprawozdania na początku zawierały dane statystyczne takie jak: liczba wiernych w dekanacie węgrowskim – 46.245, urodzeni – 1.589, w tym zmarłe dzieci przy urodzeniu – 19, co stanowiło 1,2%, natomiast z nieprawego łoża 46 dzieci, co stanowiło 3%. Ilość osób przystępujących do spowiedzi 29.535, co w ogólnej liczbie wiernych stanowi 63,87% parafian. Natomiast komunii św. w 1926 r. rozdano 94.752³⁷.

W dalszej części sprawozdania ks. dziekan opisywał stan moralny ludności, który jak stwierdził w ciągu ostatniego roku nieco się poprawił. Wynikało to jak sam zauważył: „ze stopniowego zanikania awantur i pijałyk”³⁸. Określając społeczność ks. Wojdyna pisał o poprawie dobrobytu rolników i zainteresowaniu się pracą społeczną oraz zawodową przez młodzież. W kwestii akcji antykatolickich, które miały miejsce wcześniej, dziekan węgrowski nie zauważył, jak twierdził: „nawet dawni jej zwolennicy przycichli zupełnie, a wielu z nich ma dziś pozory dobrych katolików”³⁹.

Kolejnym czynnikiem opisywanym przez ks. dziekana było życie duchowe, którego tok nakreślały organizacje o charakterze społecznym i religijnych. Do rozkrzewiania wiary w organizacjach zachęcał diecezjalny ks. biskup Henryk Przeździecki⁴⁰ już na początku swojego pasterzowania⁴¹. Wszelkie organizacje funkcjonowały wokół określonych zasad, posiadały

³⁶ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1926 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Ks. biskup Henryk Przeździecki – pasterz Diecezji Podlaskiej w latach 1918-1939. Literatura na temat Biskupa H. Przeździeckiego: Archiwum Diecezjalne Siedleckie, (dalej ADS), Akta osobowe J. E. Ks. Biskupa ordynariusza Siedleckiego czyli Podlaskiego dra Henryka Przeździeckiego, Lit. P, Dział I, nr porz. 27, t. I; B. Błoński, *Biskup Henryk Przeździecki – pierwszy ordynariusz wskrzeszonej diecezji siedleckiej czyli podlaskiej*, „WDP”, 1989 nr 4-5, s. 156-163; S. Bylina, *Postawa biskupa Henryka Przeździeckiego wobec zagadnień życia politycznego (1918-1939)*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, Biała Podlaska 2010 nr 2, s. 28-35; J. M. Cygan OFM Cap, *Ksiądz biskup dr Henryk Przeździecki wobec najazdu bolszewickiego*, „Studia Podlaskie”, Siedlce 1999 nr 2; Cennym źródłem badań są H. Przeździecki, *Listy pasterskie i przemówienia 1918-1928*, Poznań 1928; H. Przeździecki, *Listy pasterskie i przemówienia 1928-1938*, Siedlce 1938.

⁴¹ *Protokół Konferencji 5-ejks. Ks. Dziekanów Diecezji Podlaskiej odbytej w dn. 21 sierpnia 1919 roku w Kurii Biskupiej w Siedlcach, pod przewodnictwem Ks. Henryka Przeździeckiego, Biskupa Podlaskiego*, „WDP”, 1919 nr 10, s. 224-225.

swoje cele i założenia działalności zamieszczonych w statutach⁴². Odnosnie życia duchowego w dekanacie ks. dziekan stwierdzał powolne udoskonalanie się bractw, zapewniał o objęciu przez księży wykładu religii, co dzięki rozwojowi pracy społecznej przynosiło pożytek w kościele i na polu społecznym. Sukcesem duszpasterskim było wydanie zakazu sprzedawania trunków nawet w dni odpustowe przez Powiatową Komisję Antyalkoholową⁴³.

Na zakończenie sprawozdania ks. dziekan napisał: „Na tem krótkie sprawozdanie swoje kończę i mam nadzieję, że przy dalszej pracy duchowieństwa dekanatu węgrowskiego w roku bieżącym pójdziemy dalej ku chwale Boga, pożytkowi Ojczyzny i radości serca Najdostojniejszego Arcypasterza Swego”⁴⁴.

Podczas kolejnej wizytacji dziekańskiej w 1928 r. wśród 9 rubryk w tabeli danych do zobrazowania życia parafii w dekanacie, doszło kolejnych 7 rubryk takich jak: Statystyka życia parafialnego; Sprawozdanie z życia bractw; Legaty; Księgi mszy zredukowanych; Liga Katolicka; Dzieło rozkrzewiania wiary; Inwentarz⁴⁵. Sprawozdanie miało miejsce w 8 parafiach tak jak poprzednio: Węgrów (ks. dziekanowi pomagali: ks. Władysław Marcin Zym oraz⁴⁶ ks. Jan Jakubik⁴⁷), Kamionna (proboszcz ks. Władysław Lewicki⁴⁸), Miedzna (proboszcz ks. Teofil Rybka), Prostyń (proboszcz ks. Antoni Mioduszewski), Sadowne (Proboszczem był ks. Józef Makarewicz⁴⁹

⁴² Statuty organizacji Diecezji Janowskiej czyli Podlaskiej znajdują się w Archiwum Diecezjalnym Siedleckim, Statuty Bractwa. Wzór, Lit. S, Dział III, Nr porz 22, t. I, k. 111-114 oraz w „WDP”, powyższe statuty autor pracy uwzględnił w publikacjach: S. Bylina, *Działalność ruchów i stowarzyszeń katolickich w Diecezji Podlaskiej w latach 1918-1939*, „WDS” 2010 nr 11-12, s. 603-615. Przykładowe opracowania na temat ruchów i stowarzyszeń: P. Aleksandrowicz, *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska*, dz. cyt., s. 116-117, 125-126, 130-134, 245-247; I. Matejczyk, *Młodzieżowe organizacje katolickie na Podlasiu w latach 1918-1939, Z nieznannej przeszłości Białej i Podlasia*, red. T. Wasilewski, T. Krawczak, Biała Podlaska 1990, s. 463-474; R. Turkowski, *Kościół katolicki wobec aktywizacji młodzieży wiejskiej w Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej (1918-1939)*, „WDP”, 1990 nr 1-3, s. 93-114.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ ADS, AO, SD, *Wykaz parafii i dokumentacji ze sprawozdania z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1927 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁴⁶ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1926, nr 6-8, s. 242.

⁴⁷ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 1, s. 10; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 12, s. 388.

⁴⁸ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 8, s. 280.

⁴⁹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1925, nr 8-9, s. 228.

wikarzy: ks. Bronisław Łętkowski⁵⁰, którego w trakcie 1928 roku zmienił ks. Jan Socha⁵¹), Stara Wieś (Proboszcz ks. Paweł Skwara⁵²), Stoczek Węgrowski (Proboszczem był ks. Jakub Oleksy⁵³), Ugoszcz (proboszcz ks. Władysław Błachnio⁵⁴). Sprawozdanie zostało sporządzone dnia 28 stycznia 1928 r. i określone zostało jako *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1927*⁵⁵. Powyższy podział na życie społeczne i religijne miało swój oddźwięk w dwóch częściach sprawozdania. Tradycyjnie wstęp ks. dziekana zawierał odniesienie do adresata i dokumentu Synodu: „W myśl statutu 81,1-0 Synodu Diecezjalnego Podlaskiego NAJDOSTOJNIEJSZEMU ARCYPASTERZOWI niniejszym najuprzejmiej komunikuję”⁵⁶.

Życie społeczne w dekanacie węgrowskim w 1927 r. zdaniem ks. dziekana szło szybkim tempem, gdzie dało się zauważyć zmiany praktycznie z dnia na dzień o charakterze prospołecznym własnych instytucji. Ks. Wojdyna wymieniał następujące instytucje, podkreślając świetne rokowania na przyszłość: „5 stowarzyszeń młodzieży polskiej, 2 koła ziemianek, 9 kółek rolniczych, 3 kasy Stefczyka, 19 straży ogniowych, 9 mleczarni spółdzielczych, spółdzielnie spożywcze i 1 spółdzielnię rolniczo-handlową z rocznym obrotem 400.000 złotych”⁵⁷.

Odnośnie życia religijnego ks. dziekan zauważył powiększającą się liczbę wiernych w stosunku do poprzedniego roku, z 46.245 w 1926 r. do 46.717 osób w 1927 r. W 1926 r. było 1.589 urodzonych dzieci, co było o ponad 1000 osób mniej niż 1486 urodzonych dzieci w 1927 r., w 1927 r. było 31 martwych dzieci, co było zwiększeniem liczby z 19 w 1926 r. Zmniejszyła się natomiast liczba dzieci z nieprawego łoża 41 w 1927 r., co stanowiło 2,75% wszystkich urodzeń. W kwestii życia duchowego w czasie świąt wielkanocnych do spowiedzi przystąpiło 29.314 osób czyli 62,75% wiernych, była to podobna liczba jak w 1926 r. Niepokojącym zjawiskiem była liczba rozdawanej Komunii św., która wynosiła w 1927 r. – 76.643 i zmalała o prawie 20 tys. w porównaniu z 1926 r. Opisując w dalszej kolej-

⁵⁰ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1926, nr 1-2, s. 30.

⁵¹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 9-11, s. 323; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 7-8, s. 174.

⁵² *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1925, nr 2-3, s. 96.

⁵³ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 12, s. 388.

⁵⁴ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 2, s. 61.

⁵⁵ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1927*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁵⁶ Tamże.

⁵⁷ Tamże.

ności stan religijny społeczności dekanatu węgrowskiego ks. dziekan pisał o dobrym poziomie życia wiernych. Podkreślił, że w przypisanym czasie nie było wystąpień antyreligijnych, co jak dostrzegł ks. dziekan posiadało swój wydzźwięk w innych miejscach w okresie przedwyborczym⁵⁸.

W dalszej części sprawozdania ks. Wojdyna pisał o powstaniu w Węgrowie *Ligi wolnomyślicielskiej*, która została założona latem 1927 r. przez żydów, jednak jak zauważył, była to tylko kryjówka przed władzami politycznymi dla młodych żydów-komunistów, którzy nie okazywali charakteru antyreligijnego. W zakresie życia duchowego zdaniem dziekana postępowało naprzód. Dało się zauważyć uwidacznianie życia bractw, których liczba była duża, jednak nie do końca rozumieli potrzeby opłacania składek. Dziekan dostrzegał pracę księży zarówno w kościele, na polu społecznym, nauczycielskim, gdzie zauważył coraz lepsze usposobienie i współpracę pedagogów. Zakończenie sprawozdania podobnie do poprzedniego roku zawierało następującą treść: „Kończę swe sprawozdanie w tem przekonaniu, że poszliśmy w roku ubiegłym naprzód i pójdziemy dalej ku chwale Boga, pożytkowi miłej Ojczyzny i radości ojcowskiego serca NAJDOSTOJNIEJSZEGO ARCYPASTERZA NASZEGO”⁵⁹.

3. Życie duszpasterskie dekanatu węgrowskiego w latach 1929-1930

Kolejne sprawozdanie zostało złożone w następnym roku kalendarzowym 1929. Tradycyjnie zawierało podobnie brzmiący wstęp i obejmowało te same parafie. Ks. dziekan Wojdyna przedstawił zakres życia społeczno-religijnego, które określił jako ciągle idące do przodu. W kwestii społecznej ks. dziekan stwierdził nie spełnienie wszystkich oczekiwań co do zamierzeń kwestii gospodarczych. Jako stan działalności społecznej dziekan podał: „6 bibliotek parafialnych, 7 stowarzyszeń młodzieży katolickiej, 22 straży pożarnej, 5 kas Stefczyka, 14 kółek rolniczych, 14 młeczarni spółdzielczych, 4 stowarzyszenia spożywców i 1 spółdzielnię rolniczo-handlową z rocznym obrotem 700.000 zł. Mamy też i 5 związków młodzieży wiejskiej”⁶⁰. Odnośnie życia religijnego zdanie dziekana dało się zauważyć postęp w większości zagadnień. Zwiększyła się liczba osób z 46.717

⁵⁸ Warto zauważyć, że 4 marca 1928 r. odbyły się wybory do Sejmu II kadencji. S. Bylina, *Relacje państwo – Kościół katolicki*, dz. cyt., s. 119-121.

⁵⁹ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1927*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁶⁰ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1929 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

w roku 1928 do 47.554 w 1929 r., co było wynikiem zwiększenia liczby urodzeń z 1.486 w 1928 r. do 1.726 w 1929 r. Po raz pierwszy w statystykach życia parafialnego podawana była liczba osób zmarłych, która w 1929 r. wynosiła 828 osób. Delikatnie zmalała liczba zmarłych dzieci z 31 w 1928 r. do 30 w 1929 r. Większy spadek urodzeń zanotowano w liczbie dzieci urodzonych z nieprawego łoża z 41 w roku 1928 do 36 w 1929 r. Zmniejszyła się także ilość spowiedzi do 28 tys. w porównaniu do roku poprzedniego. Zwiększyła się natomiast liczba udzielonej komunii wielkanocnej z 76643 w 1928 r. do 87654 w 1929 r. Zaistniały fakt próbował wyjaśnić ks. dziekan twierdząc, że dane nie zupełnie odpowiadają rzeczywistości ze względu na małe dane z kilku parafii. Ks. dziekan wyjątkowo podawał dane dotyczące nawróceń w dekanacie: „nawróceń było 7 /parafia Węgrów – 1 osoba z prawosławia, dwie z mariawityzmu i dwie z ewangelicyzmu; parafia Sadowne – 1 z mariawityzmu i parafia Stara wieś – 1 z prawosławia”⁶¹. Odnośnie działalności bractw ks. Wojdyna zauważył ciągłe udoskonalanie się. W kwestii działań antyreligijnych, ks. dziekan po raz kolejny nie zauważył żadnych zachowań. Dziekan zauważył, że: „Gniazdo komunistyczne w parafii Kamionna zostało przez władze administracyjne w listopadzie rozbite, a stronnictwa chłopskie nie przejawia żywszej działalności”⁶². Odnośnie walki politycznej stronnictw atmosfera rywalizacji również przycichła zdaniem ks. Wojdyny, a nawet dały się zauważyć przejawy współpracy społecznej. W opinii wobec nauczycielstwa ks. dziekan tradycyjnie wypowiadał się pozytywnie i nie zauważył żadnych uchybień w stosunku do Kościoła i duchowieństwa. Problemem jaki zauważył dziekan był spadek zamożności parafian, co wpływało na deficyty w poszczególnych parafiach. Duchowieństwo zaangażowane było zarówno w pracę społeczną jak w kościele i wyrażają podziękowanie za pomoc księdzu biskupowi. Na zakończenie ks. Wojdyna stwierdził: „muszę potwierdzić, że w ubiegłym roku poszliśmy znowu naprzód ku chwale Boga, pożytkowi Ojczyzny i nadziei ojcowskiego serca NAJDOSTOJNIEJSZEGO ARCYPASTERZA”⁶³.

Następna wizyta dziekańska miała miejsce w 1930 r. Sprawozdanie rozpoczynało się od charakterystycznego wprowadzenia jak w latach poprzednich. Obejmowało takie same parafie jak w latach ubiegłych, jednak przy zmianie osobowym duchowieństwa. Węgrów (dziekanowi pomagali

---

⁶¹ Tamże.

⁶² Tamże.

⁶³ Tamże.

księża ks. Jan Jakubik (1928-1929)⁶⁴ ks. Stefan Śluzek (1929-1931)⁶⁵, Kamionna (proboszcz ks. Władysław Lewicki (1927-1933)⁶⁶, wikarym był ks. Mieczysław Heljodor Klimczyk (1930)⁶⁷, Miedzna (proboszczem był ks. kanonik Teofil Rybka (1926-1934) Wikarym był ks. Jan Chmielewski (1929-1930)⁶⁸, ks. Jan Kacprzak (1930-1932)⁶⁹, Prostyn (proboszcz ks. Antoni Mioduszewski (1924-1929) ks. Bronisław Turski (1929-1933)⁷⁰, Sadowne (Proboszczem był ks. Józef Makarewicz od 1925-1952⁷¹, wikarymi: ks. Jan Socha (1928-1929)⁷² ks. Jan Dziedzic (1929-1930)⁷³ ks. Marcin Kłodziej (1930-1932)⁷⁴, Stara Wieś z proboszczem ks. Michałem Pióro (1929-1931)⁷⁵, Stoczek Węgrowski (Proboszczem był ks. Jakub Oleksy⁷⁶ (1928-1933 z wikarymi: ks. Tadeusz Wądołowski (1929-1930)⁷⁷, ks. Franciszek Mieczysław Grzymała w 1930⁷⁸, Ugoszcz z księdzem proboszczem Władysławem Błachnio (1927-1933)⁷⁹.

W kategorii życia społecznego ks. dziekan zauważył rozkwit i pojawianie się nowych organizacji o charakterze społecznym. Ks. A. Wojdyna wymienił następujące: „1 stowarzyszenie młodzieży wiejskiej przy węgrowskim gimnazjum, 4 straże pożarne, 1 spółka melioracyjna, 3 koła gospodyń wiejskich, instytucja o charakterze powietrzny, 4 Kółek Rolniczych, Od-

⁶⁴ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 1, s. 10; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 12, s. 388.

⁶⁵ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 12, s. 388; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1931, nr 4-5, s. 163.

⁶⁶ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 8, s. 280.

⁶⁷ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 1, s. 21.

⁶⁸ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr. 9-10, s. 222; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 6-7, s. 188.

⁶⁹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 6-7, s. 188.

⁷⁰ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 7-8, s. 174.

⁷¹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1925, nr 8-9, s. 228.

⁷² *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 9-11, s. 323; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 7-8, s. 174.

⁷³ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 12, s. 388; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 4-5, s. 146.

⁷⁴ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 4-5, s. 146; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1932, nr 3, s. 131.

⁷⁵ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 12, s. 388; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1931, nr 10-12, s. 390.

⁷⁶ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 12, s. 388.

⁷⁷ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1929, nr 12, s. 388; *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 9-10, s. 300.

⁷⁸ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1930, nr 11-12, s. 332;

⁷⁹ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 2, s. 61.

dział Czerwonego Krzyża, Oddział L.O.P.P., Związek Straży Pożarnej, 4 biblioteki parafialne, 3 stowarzyszenia młodzieży męskiej, 7 stowarzyszeń młodzieży żeńskiej, 6 stowarzyszeń młodzieży wiejskiej, 1 koło przyjaciół harcerstwa, 1 kółko amatorów sceny, 14 kółek rolniczych, 3 koła gospodyń wiejskich, 23 straży pożarnych, 7 kas Stefczyka, 1 spółkę melioracyjną⁸⁰. Dodatkowo organizowały się instytucje polityczne i samorządowe. Sejmik prowadził opiekę charytatywną prowadząc szpital, przytułek dla starców i sierot.

Życie religijne dekanatu węgrowskiego przedstawiało się następująco: liczba wiernych sukcesywnie wzrastała do 47.938 osób, co uwidaczniało się w zdecydowanie większym wskaźniku urodzeń z 1486 w 1928 r., 1.726 w 1929 r. do 1.790 w 1930 r. Zmniejszyła się liczba zmarłych dzieci z 31 w 1928 r., 30 w 1929 r. do 18 w 1930 r. Liczba dzieci z nieprawego łoża utrzymywała się na podobnym poziomie od 1926 r., i wynosiła 42 w 1930 r. Liczba zmarłych wynosiła 735 osób w 1930 r. co wskazywało zmniejszenie się w stosunku do roku poprzedniego, w którym było 828 osób. W porównaniu do poprzednich lat zwiększyła się frekwencja wiernych uczestniczących w spowiedzi wielkanocnej – 30.517 osób, co stanowiło 63,66% wiernych. Podobnie było z ilością udzielonej Komunii św. – 84.120 w 1930 r.⁸¹.

W ocenie stanu życia religijnego ks. dziekan przedstawił pogarszający się stan materialny społeczeństwa, które nie mogło myśleć o budowie domów ludowych, gdzie byłyby sale, które rozwinęłyby dalszą pracę. Ks. Wojdyna dostrzegał problemy w kwestiach antyreligijnych. Dla przykładu w parafii Sadowne pojawili się: „ajenci baptystów, kolportujący pisma tej sekty; nie wpłynęło to jednak na ogólny stan duchowy parafian⁸². Również w: Ostrowi Mazowieckiej, sąsiadującej z Sadownem, w której miał nawet zamieszkać jeden z «biskupów» hodurowskich, ale na razie temu przeszkodzono⁸³. Omawiając relacje z pedagogami ks. dziekan napisał, że: „nauczycielstwo w stosunku do Kościoła i duchowieństwa zachowuje się poprawnie⁸⁴. Właściwe więzi z nauczycielami owocowały wspólną pracą na płaszczyźnie społecznej, co przekładało się na całościowy obraz duchowieństwa Zdaniem ks. Wojdyny, duchowieństwo: „mężnie zwalczać bę-

⁸⁰ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1930*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁸¹ Tamże.

⁸² Tamże.

⁸³ Tamże.

⁸⁴ Tamże.

dzie przeszkody ku chwale Kościoła, pożytkowi Ojczyzny i radości serca NAJDOSTOJNIEJSZEGO ARCYPASTERZA SWEGO”⁸⁵.

Tab. 1. Wykazy statystyczne życia parafialnego w latach 1926-1930 r. w dekanacie węgrowskim⁸⁶

Lp.	Rok	Liczba osób	Liczba urodzeń	Zmarli	Zmarłe dzieci	Dzieci z nieprawego łoża	Ilość spowiedzi wielkanocej	Ilość Komunii Wielkanocej
1.	1926	46.245	1589	-	19 1,2%	46 3%	29.535 63,87%	94.752
2.	1928	46.717	1486	-	31 2,%	41 2,75%	29.314 62,75%	76.643
3.	1929	47.554	1726	828	30 72%	36 2,07%	28.000 58,88%	87.654
4.	1930	47.938	1790	734	18 1,4%	42 2,34%	30.517 63,66%	84.120

4. Sprawozdanie dziekańskie w roku 1933

Kolejne sprawozdanie dziekańskie mające miejsce w dekanacie węgrowskim zostało przeprowadzone w 1933 r. przy udziale nowego ks. dziekana Kazimierza Czarkowskiego. Po zmianie poprzedniego dziekana ks. A. Wojdyny, przez niecały rok dziekanem był ks. Bolesław Krasucki proboszcz, który przybył z parafii Trzebieszów⁸⁷. Kolejnym dziekanem został ks. Kazimierz Czarkowski⁸⁸. W księgach odnotowano tylko część przeprowadzonych wizytacji. Zmienił się również układ zagadnień poruszanych

⁸⁵ Tamże.

⁸⁶ Źródło: Opracowanie własne na podstawie: ADS, AD, *Sprawozdania dziekańskie dekanatu węgrowskiego w latach 1926-1930*, Lit. B, Dział V, Nr porz. 3, tom I, bnk.

⁸⁷ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1932, nr 1, s. 24.

⁸⁸ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

w sprawozdaniach, mianowicie pojawiły się takie „rubryki” jak: Sprawozdanie o stanie moralnym; Protokoły wizyt dziekańskich; Konferencje Dekanalne; Statystyka; Sprawozdanie o stanie Bractw; Szkoły; Świadectwa odprawianych rekolekcji; Zaległości finansowe; Taksy; Uwagi⁸⁹.

Wartym uwagi jest fakt, że od czasu zmiany ks. dziekana zmieniła się również forma sprawozdań dziekańskich. Jak do tej pory forma przekazu sprawozdania dziekańskiego obejmowała ogólne dane dotyczące całego dekanatu, natomiast dane poszczególnych parafii były przedstawiane w zestawieniach poszczególnych parafii, które nie były uwzględnione w sprawozdaniach dziekańskich znajdujących się w Archiwum Diecezjalnym Siedleckim. Po przejściu funkcji dziekana dekanatu węgrowskiego, forma przekazu sprawozdań dziekańskich dekanatu węgrowskiego przypominała formę sprawozdania z innych dekanatu dla przykładu dekanatu bialskiego⁹⁰. W związku z powyższą analizą, nowy dziekan przedstawiał sytuację duszpasterską z podziałem na poszczególne parafie. W sprawozdaniu z 1933 r. ujęto takie parafie jak: Węgrów, Jeżyska, Kamionna, Miedzna, Prostyn, Sadowne, Stara Wieś, Stoczek Węgrowski, Ugoszcz. Na nowe ujęcie zagadnienia zasługuje miano tytułu określającego treść sprawozdania. Ks. dziekan zatytułował je następująco: *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim*⁹¹. Poszczególne parafie zostały zaprezentowane w następujący sposób. Jako pierwszą opisano parafię Stara Wieś, gdzie ludność oceniono jako na ogół religijną, która uczęszczała do sakramentów. Proboszcz ks. Józef Bloch⁹² określony jako kapłan gorliwy i lubiany przez wszystkich parafian. Wikariuszem był ks. Stefan Szczodkarz kapłan gorliwy, taktowny i pracowity. W ostatnim czasie w parafii powstało bractwo NMP i Konferencje św. Wincentego⁹³.

Druga parafia w kolejności opisaną przez ks. dziekana była parafia w Kamionnej, gdzie zdaniem dziekana parafianie uczęszczałi do sakramentów. Powiększały się bractwa, które w połączeniu z sąsiednimi parafiami brały udział w kompanii w Częstochowie. Odnośnie życia gospodarczego kościoła budynki parafialne były we wzorowym porządku, kosztem zadłużenia. Proboszczem parafii był ks. Władysław Lewicki⁹⁴ określony jako sprę-

⁸⁹ Tamże.

⁹⁰ S. Bylina, *Duszpasterstwo dekanatu bialskiego*, dz. cyt.

⁹¹ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁹² *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1931, nr 10-12, s. 390.

⁹³ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁹⁴ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 8, s. 280.

zysty, zdolny i dobry kaznodzieja. Wikarym był ks. Tadeusz Połński⁹⁵, który pragnął zmienić parafię. Zdaniem dziekana Stowarzyszenie Młodzieży, które prężnie działało wcześniej nie jest rozwijane⁹⁶.

Następną parafią przedstawioną przez dziekana była parafia w Jeżyskach, która była parafią nowopowstałą, w której powoływaniu towarzyszył ks. kard. Aleksander Kakowski. Proboszczem był ks. Czesław Zgorzała⁹⁷.

Kolejną parafią było Sadowne, gdzie zdaniem ks. Czarkowskiego lud był dobry i pobożny. Proboszczem był ks. Józef Makarowicz⁹⁸ określony jako gorliwy kapłan oraz wikarzy: ks. Ludwik Sokolnicki i ks. Rosłan Wrzosak, którzy w ocenie ks. dziekana bardziej mogliby zaangażować się w pracę w stowarzyszeniach⁹⁹.

Lud parafii Stoczek Węgrowski określony został jako na ogół dobry i religijny. Proboszczem był ks. Jakub Oleksy¹⁰⁰ kapłan pracowity i gorliwy w raz z wikarym ks. Zygmuntem Syrczyńskim, który przybył do Stoczka przed paroma miesiącami i zajął się gorliwie Stowarzyszeniem Młodzieży¹⁰¹.

Parafia Prostyń określona była przez dziekana jako posiadająca lud dobry, religijny i ofiarny na swój kościół. Ks. proboszcz Aleksander Cegłowski zajmował się licznym Stowarzyszeniem Młodzieży. W kwestiach gospodarczych kończył malowanie kościoła. Ks. wikary Kazimierz Szlendak był określony jako pracowity kapłan, zaangażowany w pracę ze Stowarzyszeniami¹⁰².

Następną parafią była parafia Miedzna, gdzie proboszczem był ks. kanonik Teofil Rybka ksiądz pracowity, gorliwy i mądry, ceniony przez duchowieństwo. Wikarym był ks. Jan Michałowski¹⁰³. Parafianie na ogół dobrzy, do sakramentów przystępujący bardzo licznie. Stowarzyszenia młodzieży działały dobrze i licznie¹⁰⁴.

⁹⁵ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1932, nr 10, s. 397.

⁹⁶ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

⁹⁷ <http://www.drohiczynska.pl/?action=parafia&id=30> [dostęp: 02.02.2015]

⁹⁸ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1925, nr 8-9, s. 228.

⁹⁹ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

¹⁰⁰ *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1928, nr 12, s. 388.

¹⁰¹ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

¹⁰² Tamże.

¹⁰³ Por. *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1932, nr 7-8, s. 309.

¹⁰⁴ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

W parafii w Ugoszczy zamieszkiwali zdaniem dziekana wierni religijni i karni. W ostatnim czasie działały Stowarzyszenia Młodzieży pod opieką ks. proboszcza Władysława Błachnio¹⁰⁵, który starał się o ukończenie budowy kościoła. Zdaniem księdza proboszcza po 10 latach budowy był już wyczerpany i chciałby zmiany parafii¹⁰⁶.

Na zakończenie sprawozdania została przedstawiona parafia w Węgrowie, której proboszczem był sam dziekan przy pomocy z wikarym ks. Tadeuszem Karzyńskim określonym przez proboszcza jako kapłan pobożny, pracowity i zdolny. W parafii posługiwał również kapelan szpitala ks. Alfons Gładysz. Parafia określona została jako zadłużona, gdzie parafianie nie są przyzwyczajeni do ofiarności na rzecz kościoła. Lud oceniony został jako inteligentny na ogół religijny, pośród którego nie zauważono wystąpień antyreligijnych. Szkolnictwo ocenione było na ogół jako nieszkodliwe¹⁰⁷.

Zakończenie

Podsumowując analizę wizytacji dziekańskich dekanatu węgrowskiego w latach 1926-1933 należy zauważyć, że przy wzroście liczby wiernych wzrastał również poziom praktyk religijnych i zaangażowania parafian. Rozwijały się i powstawały nowe bractwa, stowarzyszenia oraz organizacje o charakterze społecznym. Zaangażowana była młodzież, która przy wsparciu swoich opiekunów potrafiła rozwijać się w ramach Stowarzyszenia Młodzieży. Podobnie na niwie społecznej powstawały nowe organizacje, które czerpały z doświadczeń i współpracowały z instytucjami kościelnymi.

Relacje, które zdawali księża dziekani były zróżnicowane ze względu na wymogi organizacyjne jakimi byli instruowani poprzez wytyczne z kurii diecezjalnej. Ograniczone dane statystyczne zamieszczone w sprawozdaniach dziekańskich dekanatu węgrowskiego ukazują pewne utrudnienie w pełnym przedstawieniu zagadnienia.

¹⁰⁵ Por. *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1927, nr 2, s. 61.

¹⁰⁶ ADS, AO, SD, *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk.

¹⁰⁷ Tamże.

Źródła archiwalne

Archiwum Diecezjalne w Siedlcach

1. Akta Dekanalne dekanatu Bialskiego, (dalej AD), *Pismo Dziekana Dekanatu Bialskiego do Przewielebnej Władzy Diecezji Podlaskiej z dnia 31 stycznia 1919 r.*, Lit. B, Dział V, Nr porz. 3, Tom I, bnk
2. AD, *Sprawozdania dziekańskie dekanatu węgrowskiego w latach 1926-1930*, Lit. B, Dział V, Nr porz. 3, tom I, bnk
3. AD, *Pismo Dziekana Dekanatu Bialskiego do Przewielebnej Władzy Diecezji Podlaskiej z dnia 7 stycznia 1919 r.*, Lit. B, Dział V, Nr porz. 3, Tom I, bnk
4. Akta osobowe J. E. Ks. Biskupa ordynariusza Siedleckiego czyli Podlaskiego dra Henryka Przeździeckiego, Lit. P, Dział I, nr porz. 27, t. I;
5. Akta Osobowe, *Sprawozdania Dziekańskie*, (dalej AO, SD), *Sprawozdanie o stanie moralnym duchowieństwa i wiernych w dekanacie węgrowskim w roku 1933*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
6. AO, SD, *Sprawozdanie z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1926 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
7. AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1927*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
8. AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1929 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
9. AO, SD, *Sprawozdanie z życia społeczno-religijnego w dekanacie węgrowskim w roku 1930*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
10. AO, SD, *Wykaz dni w których Ks. Ks. Dziekani maja przybyć do J.E. Ks. Biskupa Ordynariusza w celu złożenia sprawozdania ze stanu moralnego dekanatu za rok 1928-y*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
11. AO, SD, *Wykaz parafii i dokumentacji ze sprawozdania z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1926 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
12. AO, SD, *Wykaz parafii i dokumentacji ze sprawozdania z życia parafialnego w dekanacie węgrowskim w 1927 r.*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
13. AO, SD, *Wykaz terminów w których Dziekani obowiązani są złożyć sprawozdanie osobiście J.E. Biskupowi Ordynariuszowi o stanie moralnym dekanatu za rok 1926 rok*, Lit. S, Dział III, Nr porz. 9a, Tom VI, bnk
14. Statuty Bractwa. Wzór, Lit. S, Dział III, Nr porz. 22, t. I, k. 111-114

Źródła drukowane

1. *Dekret Biskupa Podlaskiego Henryka Przeździeckiego No 38 z dnia 9 grudnia 1918 r.*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”(dalej „WDP”), 1918, nr 2, s. 20-21
2. *Katalog Kościołów i Duchowieństwa Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej na rok 1939*, „WDP”, 1939, nr 1-12
3. *Kwestionariusz tyczący się Wizyt Pasterskich, ułożony w myśl 19-go postanowienia J. E. Ks. Biskupa, zapadłego na konferencji XX. Dziekanów dnia 22 stycznia 1920 r. odbytej*, „WDP”, 1920 nr 3, s. 88-90
4. Pius XI, „*Bulla Commissum humilitati Nostrae*” z 24 września 1918 r., „WDP”, 1919, nr 2, s. 7-8
5. *Protokół Konferencji 5-ejks. Ks. Dziekanów Diecezji Podlaskiej odbytej w dn. 21 sierpnia 1919 roku w Kurii Biskupiej w Siedlcach, pod przewodnictwem Ks. Henryka Przeździeckiego, Biskupa Podlaskiego*, „WDP”, 1919, nr 10, s. 224-225
6. Przeździecki H. *Listy pasterskie i przemówienia 1928-1938*, Siedlce 1938
7. Przeździecki H., *Listy pasterskie i przemówienia 1918-1928*, Poznań 1928
8. *Synod Diecezjalny Podlaski pod przewodnictwem Jego Ekscelencji Najdostojniejszego i Czcinajgodniejszego Doktora Henryka Przeździeckiego z Bożego zmiłowania i Stolicy Apostolskiej łaski Biskupa Podlaskiego w kościele katedralnym Trójcy Przenajświętszej w Janowie R. P. 1923 w d. 28, 29 i 30 sierpnia odbyty*, Siedlce 1923, s. 216-224
9. *Zmiany w składzie osobistym Duchowieństwa*, „WDP”, 1926-1933

Bibliografia**Książka**

1. Aleksandrowicz P., *Diecezja Siedlecka czyli Podlaska. W 150 rocznicę erekcji (1818-1968). Przyczynki i materiały do dziejów Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej*, Siedlce 1971
2. Bylina S., *Relacje państwo – Kościół katolicki na Południowym Podlasiu w II Rzeczypospolitej*, Drohiczyn 2013
3. Dmowski R., *Unitis Viribus Diecezja Podlaska w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2013
4. Dydek S., *Stara Wieś: z dziejów wsi i sanktuarium*, Brzozów 1996

5. Grodzka-Wojdyna D., *Powiat Węgrowski: kraina znad Liwca*, Węgrów 2013
6. Kołodziejczyk A., *Dzieje Korytnicy i ziemi korytnickiej*, Korytnica, 2007
7. Rytel-Andrianik P., *Sanktuarium i parafia Trójcy Przenajświętszej i św. Anny w Prostyni*, Warszawa 2011

Praca zbiorowa

1. *Węgrów: dzieje, społeczeństwo, kultura*. Red. F. Midura, A. Chmiel. Węgrów 2011
2. *Węgrów i Ziemia Liwska: perły kultury i atrakcyjność turystyczna*, Red. W. Kaprowski, F. Midura, J. W. Sienkiewicz, Warszawa 2009
3. *Węgrów: dzieje miasta i okolic w latach 1441-1944*, Red. A. Kołodziejczyk, T. Swat, Węgrów 1991

Artykuł w czasopiśmie

1. Błoński B., *Biskup Henryk Przeździecki – pierwszy ordynariusz wskrzeszonej diecezji siedleckiej czyli podlaskiej*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”, (1989) nr 4-5, s. 156-163
2. Bylina S., Bylina D., *Duszpasterstwo dekanatu bialskiego w latach 1926-1928 w świetle sprawozdań dziekańskich* „Rocznik Bialskopodlaski”, (2014) Tom XXII, s. (artykuł w druku)
3. Bylina S., *Duszpasterstwo dekanatu bialskiego w latach 1918-1922 w świetle sprawozdań dziekańskich* „Rocznik Bialskopodlaski”, (2013) Tom XXI, s. 63-82.
4. Bylina S., *Działalność ruchów i stowarzyszeń katolickich w Diecezji Podlaskiej w latach 1918-1939*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie” (2010) nr 11-12, s. 603-615
5. Bylina S.: *Podział terytorialny Diecezji Podlaskiej na tle kraju w latach 1918-1939*, „Wiadomości Diecezjalne Siedleckie”, (2011) nr 12, s. 541-557
6. Bylina S., *Postawa biskupa Henryka Przeździeckiego wobec zagadnień życia politycznego (1918-1939)*, „Podlaski Kwartalnik Kulturalny”, Białka Podlaska (2010) nr 2, s. 28-35
7. Cygan J. M. OFM Cap, *Ksiądz biskup dr Henryk Przeździecki wobec najazdu bolszewickiego*, „Studia Podlaskie”, (1999) nr 2

8. Dmowski R., *Sieć dekanalna Kościoła katolickiego na terenie Diecezji Podlaskiej w latach 1918-1939*, w: „Szkice Podlaskie”, (2004) z. 12, s. 125-126
9. Turkowski R., *Kościół katolicki wobec aktywizacji młodzieży wiejskiej w Diecezji Siedleckiej czyli Podlaskiej (1918-1939)*, „Wiadomości Diecezjalne Podlaskie”, (1990) nr 1-3, s. 93-114

Artykuł w pracy zbiorowej

1. Matejczyk I., *Młodzieżowe organizacje katolickie na Podlasiu w latach 1918-1939, Z nieznannej przeszłości Białej i Podlasia*, red. T. Wasilewski, T. Krawczak, Biała Podlaska 1990, s. 463-474

Dokument z witryny instytucji

1. http://parafia.to-my.pl/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=50&Itemid=48
2. <http://parafia-sadowne.pl/historia.html>
3. <http://www.bazylika-wegrow.pl/index.php/historia-parafii>
4. <http://www.drohiczynska.pl>
5. <http://www.klasztorwegrow.pl/index.php/component/k2/item/1326-rys-historyczny.html>
6. <http://www.parafia-kamionna.pl/historia-parafii/parafia-historia/>
7. http://www.parafiaprostyn.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=5&Itemid=11
8. http://www.parafia-starawies.pl/index.php?option=com_content&task=view&id=2&Itemid=3
9. <http://www.sanktuarium-miedzna.pl/index.php/historia-parafii>

Ks. ppor. dr Sławomir Bylina – kapłan diecezji siedleckiej, kapelan Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego, wykładowca na Katedrze Badań nad Konfliktami i Pokojem Uniwersytetu Szczecińskiego.

Dorota Bylina – adiunkt w Akademii Wychowania Fizycznego J. Piłsudskiego w Warszawie, Filia w Białej Podlaskiej.